משנה

סֻכָּה יְשָׁנָה – סוכה שעשאה זמן רב קודם החג ולא פירש שעושה אותה לשם מצות סוכה, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִין סוכה זו מלצאת בה ידי חובתו, ואף על פי שעשאה לשם צל, שצריכה הסוכה להיעשות לשם מצות החג, וכיון שלא פירש שעושה אותה לשם חג מן הסתם נעשית שלא לשמה ופסולה. וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין, משום שסוברים שאין צורך שתיעשה הסוכה לשם החג. מבארת המשנה: וְאֵיזוֹ הִיא סֻכָּה יְשָׁנָה שבה נחלקו בית שמאי ובית הלל, כָּל שֶׁעָשָׂאָהּ קוֹדֶם לְחָג יותר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם – שכיון שעדיין אין שואלים ודורשים בהלכות החג, סתם העושה סוכה אינו עושה אותה לשם החג, אבל בתוך שלשים יום לחג כיון ששואלים ודורשים בהלכות החג סתם העושה סוכה עושה אותה לשם החג וכשרה. אֲבָל אִם עֲשָׂאָהּ בפירוש לְשֵׁם חַג, אֲפִילּוּ אם עשאה מִתְּחִילַּת הַשָּׁנָה – לאחר חג הסוכות שעבר, כְּשֵׁרָה אפילו לדעת בית שמאי.

מַאי טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי שאומרים שצריך לעשות את הסוכה לשם חג, אָמַר קְרָא (ויקרא כג לד) 'חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה'', ודורשים בית שמאי מהתיבות 'סוכות וגו' לה'' שסֻּכָּה הֲעָשׂוּיָה לְשֵׁם חַג בְּעִינָן – שצריך לעשות את הסוכה לשם מצות המלך. מקשה הגמרא: וּבֵית הִלֵּל הסוברים שלא צריך לעשות לשם חג מה דורשים מפסוק זה. מתרצת הגמרא: הַהוּא 'חג הסוכות וגו' לה'' מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַב שֵׁשֶׁת, דְּאָמַר רַב שֵׁשֶׁת מְשׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא מִנַּיִן לַעֲצֵי סֻכָּה שֶׁאֲסוּרִין בהנאה כָּל שִׁבְעָה ימי החג, תַּלְמוּד לוֹמַר 'חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה'', וכמו ששנינו בברייתא דרשה זו, דתַנְיָא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר כְּשֵׁם שֶׁחָל שֵׁם שָׁמַיִם עַל הַחַגִּינָה – שחל קדושה על שלמי החגיגה ואסורים באכילה ובהנאה עד לאחר הקטרת אימוריהם, כָּךְ חָל שֵׁם שָׁמַיִם עַל הַסֻּכָּה לאוסרה בהנאה, שֶׁנֶּאֱמַר 'חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה'' ומקיש הפסוק 'חג' דהיינו קרבן חגיגה, לסוכה, ודורשים מהיקש זה מַה חַג לַה' – שאסור בהנאה, אַף סֻכָּה לַה' – ואסורה בהנאה.

חוזרת הגמרא ומקשה: וּבֵית שַׁמַּאי נַמִּי איך דרשו מפסוק זה שצריך לעשות הסוכה לשם מצות המלך, הא מִיבָּעֵי לֵיהּ האי קרא ד'חג הסוכות וגו' לה'' לְהָכִי – שעצי הסוכה אסורים בהנאה. דוחה הגמרא לימוד זה: אֵין הָכִי נַמִּי, גם בית שמאי דורשים מפסוק זה לאסור הנאה בעצי סוכה, ואינו מיותר כדי לדרוש ממנו דין עשיית הסוכה לשמה. וממשיכה הגמרא לבאר את שיטתם, וְאֶלָּא מַאי טַעְמַייהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי – מנין שצריך לעשות הסוכה לשמה, כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא (דברים טז יג) 'חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים', ודרשו בית שמאי באילו כתוב בפסוק 'סוכות תעשה לחג' – לשם חג, כלומר, שסֻּכָּה הֲעָשׂוּיָה לְשֵׁם חַג בְּעִינָן.

מקשה הגמרא: וּבֵית הִלֵּל הסוברים שלא צריך לעשות לשם חג מה דורשים מפסוק זה. מתרצת הגמרא: הַהוּא קרא ד'חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים', מִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵילַף ממנו שעוֹשִׂין סֻכָּה בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד – ופסוק זה נדרש כך, 'חג הסוכות תעשה', במשך כל ה'שבעת ימים', ויכול לעשות סוכתו אפילו ביום האחרון של החג. וּבֵית שַׁמַּאי שחלקו על דרשה זו משום דסָבְרִי אֵלִיעֶזֶר דְּאָמַר (לקמן כז:) שאמנם אֵין עוֹשִׂין סֻכָּה בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, ולשיטתו לא צריך את הפסוק לדרשה זו [שעושין סוכה בחולו של מועד], וממילא דרשו בית שמאי שבא הכתוב לומר 'סוכות תעשה לחג' כלומר שצריך לעשות הסוכה לשם חג.

כפי שהתבאר דעת בית הלל שאין הסוכה צריכה להיעשות לשמה, עתה דנה הגמרא אם גם לגבי ציצית סוברים כן. שואלת הגמרא: וּבֵית הִלֵּל לֵית לְהוּ – האם בית הלל לא סוברים דְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב הסובר שצריך לעשות את הציצית לשמה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב עֲשָׂאָהּ – את חוטי הציצית מִן הַקּוֹצִין – חוטים שניתקו במהלך אריגת הבגד ונשארו תלויים בבגד ובולטים בו כקוצים, וְכן אם עשאה מִן הַגִּיטִּין – חוטי התפירה של שפת הבגד שנשארו לאחר התפירה, וְכן אם עשאה מִן הַגְּרָדִין – חוטי הבגד שנשארו בשפת הבגד לאחר אריגתו, פְּסוּלָה, מפני שצריך לתלות את הציצית בבגד לשם מצות ציצית. אבל אם עשאה מִן הַסְּפִינִין – פקעיות של חוט, כְּשֵׁרָה, ואף על פי שלא טווה את החוטים לשם מצות ציצית, שעיקר עשיית הציצית היא בשעה שתולה את החוטים בבגד, אבל הטויה אינה מעיקר עשיית הציצית, לפיכך לא הצריכה התורה אלא שתהא התליה לשמה ואף אם הטויה לא היתה לשמה כשרה. ממשיך רב יהודה ואומר, כִּי אֲמָרִיתָהּ – כשאמרתי שמועה זו קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אָמַר לִי שמואל, שאַף אם עשה ציצית מִן הַסְּפִינִין נַמִּי פְּסוּלָה, (אֶלָּא) שסובר שמואל שגם הטויה נחשבת כעיקר בעשיית הציצית, ולפיכך דעתו היא דְּבָעֵינַן אַף טְוִיָּה לִשְׁמָהּ. מכל מקום מבואר הן מדברי רב והן מדברי שמואל, שעשית הציצית צריך שיעשנה לשמה, ואם כן הָכִי נַמִּי לשיטת בית הלל, נִבָּעֵי סֻכָּה עֲשׂוּיָה לִשְׁמָהּ – דמאי שנא ציצית מסוכה.

מתרצת הגמרא: שאכן גם בית הלל מודים לענין ציצית שצריך שתיעשה לשמה, משום דשַׁאנִי הָתָם לענין ציצית דְּאָמַר קְרָא (דברים כב יב) 'גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לְךָ' ודורשים מהמילה 'לְךָ' שעליך לעשות את הציצית לְשֵׁם חוֹבָתְךָ – לשם חובת מצות ציצית, אבל בסוכה ביון שאין פסוק לכך דעתם שלא צריך לעשותה לשמה.

מקשה הגמרא: והרי הָכָא נַמִּי לענין סוכה, נאמר 'חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ', וניתן לדרוש מהתיבה 'לְךָ' שצריך לעשות הסוכה לְשֵׁם חוֹבָתְךָ – לשמה. דוחה הגמרא: שהפסוק הַהוּא – 'חג הסוכות תעשה לך' אינו מיותר אלא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְמַעוּטֵי סוכה גְּזוּלָה שצריך שתהיה הסוכה 'שלך' ואין יוצאים ידי חובה בסוכה גזולה, וממילא הפסוק אינו מיותר לדרשה 'לשם חובך' שנאמר שצריך לעשות הסוכה לשמה.

חוזרת הגמרא ומקשה: והלא הָתָם נַמִּי לענין ציצית מִיבָּעֵי לֵיהּ הפסוק 'לך' לְמַעוּטֵי ציצית גְּזוּלָה. מתרצת הגמרא: הָתָם לענין ציצית גזולה, כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא (במדבר טז לח) 'וְעָשׂוּ לָהֶם ציצית', ודורשים מהמילה 'להם' שהציצית צריכה להיות מַשָּׁלָּתָם ולא גזולה, ועל כן נמצא ש'לך' מיותר כדי לדרוש ממנו שצריך לעשות הציצית לשם מצוה.

משנה

הָעוֹשֶׂה סוּכָּתוֹ המסוככת כראוי ובהלכה, תַּחַת ענפי הָאִילָן [המופלגים ממנה מעט], הרי היא כְּאִילּוּ עָשָׂאָהּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת – תחת תקרת הבית, ופסולה. וכן העושה סוּכָּה עַל גַּבֵּי סוּכָּה ושתי הסוכות צלתן מרובה מחמתן ואינן גבוהות עשרים אמה, הסוכה הָעֶלְיוֹנָה כְּשֵׁרָה בכל סוכה המסוככת כהלכתה, וְאילו הסוכה הַתַּחְתּוֹנָה פְּסוּלָה משום שיש סכך נוסף מופלג ממנה, וכל סוכה שיש לה שני סככין בין אם הסכך העליון פסול ובין אם הוא כשר, פסולה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם אֵין דִּיורִין בָּעֶלְיוֹנָה – אם הסכך של הסוכה התחתונה אינו חזק דיו כדי להחזיק את הכרים ואת הכסתות של הסוכה העליונה ומשום כך לא ניתן לדור בסוכה העליונה, אין על הסוכה העליונה שם סוכה והסוכה הַתַּחְתּוֹנָה כְּשֵׁרָה.

גמרא

אָמַר רָבָא, לֹא שָׁנוּ שהעושה סוכתו תחת האילן פסולה, אֶלָּא בְּאִילָן שֶׁיֵּשׁ לו ענפים רבים עד שצִלָּתוֹ מְרוּבָּה מַחֲמָתוֹ, שכיון שיש בו שיעור זה יש לו שם סכך בפני עצמו ופסולה משום שני סככין [כמבואר בגמרא להלן]. אֲבָל אם חֲמָתוֹ של האילן מְרוּבָּה מִצִּלָּתוֹ והסכך הכשר רבה עליו, אף על פי שגם הסכך הפסול מצל על הסכך והוא מצטרף לסכך הכשר כדי להכשיר את הסוכה, כְּשֵׁרָה הסוכה התחתונה. מבארת הגמרא: מַאי – מהיכן למד רבא דין זה, מְדְּקָתָנֵי במשנתינו שהעושה סוכתו תחת האילן הרי היא כְּאִילּוּ עָשָׂאָהּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת, ולכאורה קשה לָמָּה לִי לְמֵיתְנֵי כְּאִילּוּ עָשָׂאָהּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת – מדוע הוצרך התנא לתלות דין סוכה שתחת האילן בדין סוכה שתחת הבית, הלא שניהם נלמדו מהנאמר בתורה 'בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ' [חסר וי"ו] ולא בסוכה שתחת האילן או תחת הבית שיש כאן שני סככים [כמבואר להלן], ואם כן לֵיתְנֵי דין זה בפני עצמו, שסוכה שעשאה תחת האילן פְּסוּלָה. אֶלָּא הָא קָא מַשְׁמַע לָן תנא דמתניתין, דִּדְיֵן סוכה שתחת הָאִילָן דִּיוֹנָא דְּדִין סוכה שבתוך הַבַּיִת מַה סוכה שבתוך הַבַּיִת שפסולה, מדובר באופן שצִלָּתוֹ של הבית מְרוּבָּה מַחֲמָתוֹ – שהרי סתם בית צלתו מרובה מחמתו, אַף סוכה שתחת הָאִילָן מדובר דווקא כשצִלָּתוֹ של האילן מְרוּבָּה מַחֲמָתוֹ, אבל אם חמתו של האילן מרובה מצילתו, הסוכה כשירה.

הגמרא מקשה מה טעמו של דין זה: וְכִי חֲמָתוֹ של האילן מְרוּבָּה מִצִּלָּתוֹ מַאי הֲוֵי – מה מועיל שחמתו מרובה, כיון שענפי אילן המחוברים לקרקע פסולים לסיכוך, וצל האילן מצטרף כדי להשלים צלתה של סוכה שבלעדיו חמתה מרובה, נמצא דְּהָא קָא מְצַטְרֵף סָכָךְ פָּסוּל בַּהֲדֵי סָכָךְ כָּשֵׁר, ויש לפוסלה משום צירוף הסכך הפסול. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פָּפָּא, דינו של רבא מדובר בְּשֶׁחָבָטָן – שהשפיל את ענפי האילן למטה ועירבן עם הסכך הכשר עד שאינם ניכרים בו, וכיון שיש סכך כשר יותר מענפי האילן, בטלים ענפי האילן ברוב סכך כשר ונחשבים גם הענפים לסכך כשר ומצטרפים כדי להכשיר את הסוכה. שואלת הגמרא: אִי מדובר בְּשֶׁחָבָטָן מַאי לְמֵימְרָא – מהו החידוש בדברי רבא שהסוכה כשירה, הלא פשוט שבאופן זה לא נפסלת הסוכה משום שני סככים שכיון שחבטו לאילן ועירבו עם הסכך הכשר הכל סכך אחד הוא. וגם משום פסול מחובר אין לפוסלו, שכיון שחבטן בטל האילן בסכך הכשר, וממילא חוזרת קושיית הגמרא מדוע הוצרכה המשנה לתלות דין פסול סוכה שתחת האילן בדין סוכה שבתוך הבית. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – היה מקום לומר שנִינְוֹזוּ ונאסור סוכה שתחת אילן שחמתו מרובה מצילתו אפילו הֵיכָא דְּחָבָטָן, גזירה אֲטוּ – שמא נכשיר גם הֵיכָא דְּלֹא חָבָטָן, שפסול משום שסכך פסול אינו בטל ברוב כיון שלא עירבו, לכך קָא מַשְׁמַע לָן רבא דְּלֹא נָזְרִינַן וכל שחבטן ועירבן עם הסכך הכשר כשירה.

ממשיכה הגמרא ושואלת: הָא נָמֵי תָּנְיָא – גם חידוש זה כבר מבואר במשנה להלן (יא.), ששנינו: הַדְּלָה עָלֶיהָ – העלה על הסוכה, וְכן אם הדלה עליה אֶת הַנָּפָן – ענפי עץ גפן המחוברים לארץ, וְכן אם הדלה עליה אֶת הַדַּלַּעַת וְאֶת הַקִּיסּוֹם – מן עשב ששורשיו באילן ומתפשט ועולה, וסיכך בהם את הסוכה, והוסיף וְסִיכַּךְ עַל גַּבָּן בסכך כשר, פְּסוּלָה הסוכה, כיון שצל הסוכה נעשה על ידי אילנות המחוברים לארץ הפסולים לסיכוך. וְאולם אִם הָיָה הַסִּיכּוּךְ הכשר הָרִאשׁוֹן מֻתָּר – מהסכך המחובר, אוֹ שֶׁקְּצָצָן לאילנות והכשירם על ידי זה לסיכוך, כְּשֵׁרָה. מבארת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן מדובר שאם היה סיכוך הרבה מהן כשירה, אִילֵימָא בְּשֶׁלֹּא חָבָטָן – שלא עירב את האילנות בתוך הסכך הכשר ולא שייך לומר בהם ביטול ברוב, אם כן ודאי אין להכשיר את הסוכה דְּהָא קָא מְצַטְרֵף סָכָךְ פָּסוּל עִם סָכָךְ כָּשֵׁר. אֶלָּא לָאו, צריך לומר שהמשנה מדברת בְּשֶׁחָבָטָן ועירב את ענפי האילן בתוך הסכך הכשר, וכשירה משום ביטול הסכך הפסול ברוב סכך כשר, וּשְׁמַע מִינָּהּ דְּלֹא נָזְרִינַן חבטן אטו לא חבטן, וכיון שכן חוזרת שאלת הגמרא מַה השמיענו רבא בדין זה, ומדוע תלה התנא במשנתינו את דין סוכה שתחת האילן בדין סוכה שתחת הבית.

מיישבת הגמרא: אכן גם במשנה להלן מדובר בשחבטן, ואף על פי כן השמיעה המשנה דין זה גם במשנתינו, משום דְּמַהוּ דְּתֵימָא – אילו לא נאמר דין זה אלא במשנה להלן (יא.) היה מקום לומר דְּהָנֵי מִילֵּי – היתר זה נאמר רק בְּדִעֲבַד, ובכפי הנראה מלשון המשנה 'הדלה עליה' וכו' שמשמע שמדובר שכבר הדלה עליה את הגפן ובזה אמרה המשנה שכשירה, אֲבָל להניח לְכַתְּחִילָּה ענפי אילן על גבי סוכה שחמתה מרובה ולצרפם להכשיר את הסוכה לֹא התירו, גזירה אטו היכא שלא חבטן, קָא מַשְׁמַע לָן רבא שמוכח ממשנתינו שגם לכתחילה לא גזרו בזה ומותר להניח ענפי אילן על גבי הסכך ולצרפם להכשיר את הסוכה על ידי ביטול ברוב.

שנינו במשנה: סוּכָּה עַל גַּבֵּי סוּכָּה וְכוּ': תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בתורה 'בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ' מפסוק זה יש לדרוש שאין הסוכה כשירה אלא כשיושב תחת סכך אחד [העומד תחת כיפת השמים] בלבד, וְלֹא בַּסּוּכָּה שֶׁתַּחַת הַסּוּכָּה וְלֹא בַּסּוּכָּה שֶׁתַּחַת הָאִילָן וְלֹא בַּסּוּכָּה שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּיִת, שבכל אלו נמצא שיושב תחת שני סככין ופסולה. מקשה הגמרא: אִדְּרַבָּה, כיון שבפסוק נכתב 'בַּסֻּכּוֹת' בלשון רבים, אם כן תַּרְתֵּי מַשְׁמַע – משמעותו שהסוכה כשירה אפילו שיש מעליה שני סככין. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק שאף על פי שבמקרא משמע לשון רבים, מכל מקום 'בַּסֻּכֹּת' כְּתִיב – תיבה זו נכתבה בתורה כשהיא חסרה [ללא וא"ו], ומשמעותה סוכה אחת דווקא, ללמד שאין הסוכה כשירה אלא אם כן יושב תחת סכך אחד, ולהוציא סוכות הנזכרות שיושב תחת שני סככין.

שנינו במשנה שסוכה שתחת הסוכה העליונה כשירה והתחתונה פסולה. להלן מביאה הגמרא אופנים שונים שבהם דין הסוכות משתנה ופעמים שהתחתונה כשירה והעליונה פסולה או ששניהם כשירות או פסולות: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה פְּעָמִים שֶׁשְּׁתֵּיהֶן כְּשֵׁרוֹת, הן הסוכה העליונה והן הסוכה התחתונה. כמו כן פְּעָמִים שֶׁשְּׁתֵּיהֶן פְּסוּלוֹת, פְּעָמִים שֶׁהסוכה הַתַּחְתּוֹנָה כְּשֵׁרָה וְהסוכה הָעֶלְיוֹנָה פְּסוּלָה, פְּעָמִים שֶׁהסוכה הַתַּחְתּוֹנָה פְּסוּלָה, וְהסוכה הָעֶלְיוֹנָה כְּשֵׁרָה. מבארת הגמרא: פְּעָמִים שֶׁשְּׁתֵּיהֶן כְּשֵׁרוֹת הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן הכשירו חז"ל אפילו את התחתונה שהיא סוכה שתחת הסוכה, בְּגוֹן, שֶׁהסוכה הַתַּחְתּוֹנָה חֲמָתָהּ מְרוּבָּה מִצִּלָּתָהּ ונחשב סככה כמי שאינו, וְהסוכה הָעֶלְיוֹנָה צִלָּתָהּ מְרוּבָּה מֵחֲמָתָהּ – סוכה כשרה, וְצַיְּרָא עֲלְיוֹנָה בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים אמה לקרקע, שבאופן זה שתי הסוכות כשירות, העליונה משום שהיא מסוככת כראוי, והתחתונה משום שאין על סככה שם סכך [ואינה 'סוכה' שתחת הסוכה], וניתרת בסכך סוכה העליונה. פְּעָמִים שֶׁשְּׁתֵּיהֶן פְּסוּלוֹת הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן פסלו חז"ל גם את הסוכה העליונה אף על פי שאין מעליה סוכה אחרת, בְּגוֹן דְּאַתְרַוַיְיהוּ – שתי הסוכות צִלָּתָן מְרוּבָּה מֵחֲמָתָן וְצַיְּרָא עֲלְיוֹנָה לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה מגג סוכה התחתונה [שהיא קרקעיתה של עליונה], ובאופן זה שתי הסוכות פסולות, התחתונה משום סוכה שתחת הסוכה, והעליונה משום שגבוהה יותר מעשרים אמה ומבואר לעיל (ב.) שסוכה הגבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה. פְּעָמִים שֶׁהסוכה הַתַּחְתּוֹנָה כְּשֵׁרָה וְהסוכה הָעֶלְיוֹנָה פְּסוּלָה